

Nr 31

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om jordfästning m. m.

Genom en den 5 april 1957 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 171, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade förslag till

L a g

om jordfästning m. m.

Härigenom förordnas som följer.

Allmänna bestämmelser

1 §.

När någon avlidit bör, såvitt det är möjligt, hans önskan rörande jordfästning och gravsättning iakttagas av den som i egenskap av anhörig eller närstående eller eljest ombesörjer begravningen. Härvid skall särskilt beaktas, om den avlidne givit uttryck åt sin önskan i skriftligt förordnande eller om denna framgår av hans anslutning till visst trossamfund.

2 §.

Avliden må gravsättas endast på kyrkogård eller annan allmän begravningsplats, som blivit för sådant ändamål behörigen anordnad och invigd, eller på enskild begravningsplats. Efter eldbegängelse må dock med askan förfaras på sätt Konungen bestämmer.

3 §.

På Konungens prövning ankommer, huruvida och på vilka villkor enskild begravningsplats må anläggas.

4 §.

Rätt till gravsättning på allmän begravningsplats skall ej vara beroende av att den avlidne tillhörde visst trossamfund eller att jordfästning ägt rum eller förrättats i viss ordning.

5 §.

Vid jordfästning och gravsättning må intet förekomma som strider mot förrättningens helgd och allvarliga innebörd.

Begravningsplats skall hållas i ordnat och värdigt skick.

Om jordfästning inom svenska kyrkan m. m.

6 §.

Var den avlidne medlem av svenska kyrkan, ombesörjer pastor i församling där den avlidne var kyrkobokförd att dödsfallet i den ordning kyrkohandboken föreskriver tillkännagives vid högmässogudstjänst, så snart det lämpligen kan ske.

Ändå att den avlidne icke tillhörde kyrkan, skall sådant tillkännagivande ske, om det begäres av den som ombesörjer begravningen.

7 §.

Avliden som var medlem av svenska kyrkan skall jordfästas i svenska kyrkans ordning, om ej annat följer av 1 §. I fråga om barn, som avlidit före femton års ålder, tillkomme dock vårdnadshavaren att avgöra, huruvida sådan jordfästning skall förrättas. Om sådan jordfästning av dödfött barn bestämme föräldrarna.

Hur jordfästning i svenska kyrkans ordning skall ske, föreskrives i kyrkohandboken. Jordfästningen skall äga rum i den församling, där den avlidne var kyrkobokförd eller dödsfallet timade; dock må, om det åstundas, jordfästningen förrättas i annan församling.

8 §.

Ändå att den avlidne icke tillhörde svenska kyrkan, må på framställning av den som ombesörjer begravningen jordfästning förrättas i svenska kyrkans ordning, därest den avlidne önskat sådan jordfästning eller det eljest föreligger skäl därtill.

9 §.

Jordfästning i svenska kyrkans ordning förrättas i kyrkorum som invigts för svenska kyrkans gudstjänst eller ock på kyrkogård eller annan begravningsplats eller i begravningskapell, krematorium eller annat rum, som inrättats för sådant ändamål.

10 §.

För jordfästning i annan ordning än svenska kyrkans må kyrkorum som invigts för svenska kyrkans gudstjänst kunna upplåtas, om särskilda skäl därtill äro.

11 §.

Klockringning vid jordfästning eller gravsättning skall, då det begäres av den som ombesörjer begravningen, äga rum på vanligt sätt, även om jordfästning icke förrättas i svenska kyrkans ordning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1958. Genom lagen upphäves lagen den 25 maj 1894 (nr 36 s. 2) angående jordfästning.

I samband med propositionen har utskottet behandlat följande fem i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

de likalydande motionerna I: 515 av herr *Mannerskantz* och II: 658 av herr *Staxäng m. fl.*;

de likalydande motionerna I: 524 av herr *Arrhén m. fl.* och II: 668 av herr *Nilsson* i Bästekille *m. fl.*; samt motionen II: 659 av herr *Kilsmo*.

Vad motionärerna hemställt återgives i det följande. Beträffande de skäl som motionärerna anfört får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas här nedan, hänvisa till motionerna.

Inledning

Lagen den 25 maj 1894 angående jordfästning är av kyrkolags natur och tillkom såsom en ersättning för vissa äldre, i kyrkolagen upptagna bestämmelser om kristlig begravning. Ursprungligen stadgades i jordfästningslagen att, när dödsfall timade inom svenska kyrkan, den avlidne skulle jordfästas av präst i svenska kyrkan. Denna bestämmelse avsåg alltså endast sådana fall, då den avlidne tillhörde kyrkan; den kyrkliga jordfästningen var då obligatorisk. I övrigt innehöll lagen närmare föreskrifter om denna jordfästning.

Mera omfattande ändringar av lagen har skett vid två tillfällen, nämligen år 1926 och år 1951. De år 1926 genomförda ändringarna hade till huvudsakligt syfte att upphäva det ovillkorliga jordfästningstvånget. Samtidigt med att möjlighet till begravning utan jordfästning i svenska kyrkans ordning infördes, gavs bestämmelser om klockringning och upplåtande av kyrka vid sådan begravning.

Ytterligare ändringar i lagen genomfördes år 1951 i samband med antagandet av religionsfrihetslagen. I huvudsak avsåg dessa ändringar att någon särskild framställning icke skulle behöva göras för att begravning skulle få ske utan jordfästning i svenska kyrkans ordning. Bestämmelser om särskilda slag av jordfästning för dödfödda barn och för dem som blivit avrättade eller ljutit döden under förövande av grovt brott avskaffades. Stadgandet om upplåtande av kyrka, då jordfästning förrättas i annan ordning än svenska kyrkans eller begravning sker utan jordfästning, erhöll en ändrad formulering.

Både inom riksdagen och i kyrkomötet anfördes emellertid kritik mot den utformning lagen då erhöll. Särskilda utskottet anmärkte bland annat, att lagen i huvudsak avser endast sådana fall, då den avlidne tillhörde svenska kyrkan, samt att lagen är svårbegriplig på grund av denna begränsning i dess tillämplighet (utlåtande nr 1 s. 78). Kyrkolagsutskottet gjorde likaledes olika invändningar samt uttalade, att det erfordras en helt ny jordfästningslag, utarbetad med hänsyn till det ändrade läge som religionsfrihetslagen medför (utlåtande nr 20 s. 24). Kyrkomötet anhöll i anledning därav i skrivelse till Kungl. Maj:t, att jordfästningslagen måtte omarbetas (skrivelse nr 39/1951). Därefter tillkallades den 24 februari 1954

presidenten Mauritz Wijnbladh för att inom justitiedepartementet utreda frågan om en omarbetning av jordfästningslagen.

I direktiven för utredningen (statsrådsprotokollet den 9 maj 1952) anfördes, att vad som hittills förekommit i denna fråga torde ge tillräckliga utgångspunkter för utredningsarbetet. Sedan i direktiven erinrats om att, såsom särskilda utskottet i riksdagen anført, vissa av jordfästningslagens bristfälligheter sammanhängde med att den hade en begränsad tillämpning, uttalades att det därför borde utredas i vad mån lagens regler kunde ersättas av stadganden med en allmänare giltighet och att även i övrigt sambandet med frågor som nu ej behandlas i lagen borde beaktas.

Uppdraget att omarbeta jordfästningslagen slutfördes genom att utredningsmannen den 10 oktober 1955 avgav betänkande med förslag till lag angående jordfästning och gravsättning m. m. (SOU 1955: 36). Sakkunniga med uppdrag att stå till utredningsmannens förfogande för överläggningar och samråd har varit biskopen John Cullberg, skolchefen Ansgar Eeg Olofsson, filosofie magistern Olle Engström, ledamoten av riksdagens andra kammare fru Nancy Eriksson, professorn Sven Kjällerström och kammarrättsassessorn Sten von Otter. De sakkunniga har förklarat sig i allt väsentligt ansluta sig till förslaget. Sekreterare vid utredningsarbetet har varit hovrättsrådet Gunnar Lindskog.

Infordrade yttranden över förslaget har avgivits av kammarkollegium, byggnadsstyrelsen, länsstyrelserna i Uppsala, Jönköpings, Göteborgs och Bohus, Kopparbergs och Norrbottens län samt av domkapitlen i samtliga stift. Länsstyrelsen i Uppsala län har bifogat yttranden av kyrkorådet i Uppsala församling och av kyrkorådet i Älvkarleby och Skutskärs kyrkliga samfällighet. Domkapitlet i Uppsala ärkestift har överlämnat yttranden av komministern i Uppsala pastorat Ragnar Fredberger och av kyrkoherden i Valbo pastorat Algot Törnquist.

Yttranden över förslaget har därjämte efter remiss avgivits av Svenska prästförbundet, Frikyrkliga samarbetskommittén, Filadelfiaförsamlingen i Stockholm, Vaktornets bibel- och traktatsällskap, Förbundet för religionsfrihet, Svenska eldbegängelseföreningen, Metodistkyrkan i Sverige, Svenska baptistsamfundet, Evangeliska fosterlandsstiftelsen, Örebro missionsförening och Christian Science trossamfund.

Svenska missionsförbundet, missionssällskapet Helgelseförbundet, missionssällskapet Bibeltrogna vänner, Evangeliska brödrarförsamlingen, Frälsningsarmén, Vännernas samfund i Sverige, Jesu Kristi kyrka av de sista dagarnas heliga och Nya kyrkans församling i Stockholm har jämväl erhållit tillfälle att yttra sig men har icke begagnat sig därav.

Yttrande över förslaget har även inkommit från Svenska pastoratens riksförbund.

En redogörelse för förslagets huvudgrunder och för yttrandena däröver är intagen å s. 6—15 i propositionen, till vilken utskottet får hänvisa.

Departementschefen

Beträffande förslaget huvudgrunder har *föredragande departementschefen, statsrådet Zetterberg*, vid lagrådsremissen anfört följande:

»Det förslag till ändring i jordfästningslagen som framlades för riksdagen och kyrkomötet år 1951 i samband med religionsfrihetslagens tillkomst föranledde viss kritik. Både riksdagen och kyrkomötet ansåg en omarbetning av lagen önskvärd. Vid riksdagsbehandlingen anmärktes särskilt att lagens bestämmelser var svårbegripliga och i vissa fall kunde synas vilseledande. Kyrkomötet fann bland annat de i förslaget upptagna reglerna om jordfästning i svenska kyrkans ordning, då den avlidne tillhört kyrkan, ha ett otillfredsställande innehåll. Lagförslaget blev emellertid antaget såsom ett provisorium i väntan på närmare utredning.

En sådan utredning har nu skett och förslag till en omarbetad lag har upprättats av en utredningsman i samråd med företrädare för olika meningsriktningar. Frånsett frågan om upplåtande av kyrka för jordfästning i annan ordning än svenska kyrkans, varom synnerligen delade meningar synes råda, har förslaget i huvudsak mottagits gynnsamt under remissbehandlingen. Frikyrkliga samarbetskommittén har emellertid uttalat att lagstiftningen borde inskränkas till att behandla frågan om gravsättning, under det att valet av form för jordfästning borde lämnas oreglerat och överlåtas till den enskilde. I några yttranden har man ingått på frågan om skiljande av de delar i lagen som är av kyrkolags natur från lagens övriga innehåll. Sålunda anmärkes i ett yttrande att den föreslagna lagen borde uppdelas på två särskilda lagar.

Såsom jag framhöll vid min anmälan av hithörande frågor år 1951 (proposition 1951: 100 s. 101) har de former som iakttages, då en död människa begraves, djupa rötter i folkliga och religiösa föreställningar. Sedvänjorna på detta område upprätthålles av en stark tradition. Det skulle därför säkerligen icke medföra några hastiga förskjutningar i sedvänjorna, om hithörande frågor lämnas oreglerade av lagstiftningen. Då det nu finnes lagbestämmelser i detta ämne, bör dessa dock enligt min mening icke avlägsnas utan såvitt möjligt ges ett innehåll som kan allmänt godtagas. Ett särskilt skäl att bibehålla lagbestämmelser på detta område är att eljest den viktiga principen, att den avlidnes önskemål i fråga om jordfästningens konfessionella karaktär bör respekteras, icke skulle komma till ett tydligt uttryck. Åtskilligt talar för ett särskiljande av de delar i jordfästningslagen som är av kyrkolags natur och de delar som har en allmännare giltighet. Att nu spalta upp det föga omfattande lagmaterialet på två skilda lagar skulle dock göra detta mera svåröverskådligt. Det synes däremot vara ägnat att underlätta förståelsen av lagens innehåll, om bestämmelserna grupperas så att de mera allmängiltiga stadgandena hänföres till en första avdelning under särskild rubrik och de stadganden som närmare berör svenska kyrkan och är av kyrkolags natur upptages i en senare avdelning.

Beträffande frågan om jordfästning då den avlidne var medlem av svenska kyrkan stadgades ursprungligen i jordfästningslagen att den avlidne skulle jordfästas inom sex veckor efter dödsfallet, om ej giltiga orsaker till längre uppskov var för handen. Jordfästningen skulle förrättas av präst i svenska kyrkan enligt kyrkohandbokens föreskrifter. Detta ovillkorliga jordfästningstvång upphävdes genom lagändringar år 1926. Därvid bibehölls visserligen kravet på kyrklig jordfästning såsom huvudregel, men begravning utan jordfästning medgavs i två fall, nämligen dels då den avlidne skriftligen förordnat därom och dels då det begärdes av den avlidnes närmaste anhöriga eller andra närstående; i sistnämnda fall dock ej om den avlidne gjort skriftligt förordnande av motsatt innebörd.

Tillämpningen av dessa bestämmelser visade sig medföra svårigheter, sammanhängande bland annat med att i sådana fall då skriftligt förordnande av den avlidne icke förelåg framställning om underlåtande av jordfästning i svenska kyrkans ordning måste ske hos pastor i församlingen. Anmälan krävdes alltså beträffande alla dem som, ehuru de alltjämt tillhörde kyrkan, hade anslutit sig till en frikyrkoförsamling och önskat en frikyrklig jordfästning. I anledning därav ändrades bestämmelserna i samband med religionsfrihetslagens tillkomst.

Den ledande grundsatsen bör självfallet vara, att den avlidnes vilja skall respekteras såväl i frågan om jordfästning över huvud skall äga rum som beträffande jordfästningens konfessionella karaktär. Det kan betraktas som ett led i den enskilda människans religiösa frihet, att hon under sin livstid kan känna sig trygg för att hennes begravning kommer att ske i överensstämmelse med hennes önskemål. Rättsreglerna bör alltså ha den innebörden att, om den avlidne givit uttryck åt en önskan i detta avseende, denna om möjligt bör uppfyllas.

Frågan i vad mån det är praktiskt möjligt att säkerställa att den avlidnes önskan också blir respekterad erbjuder vissa svårigheter. I 1951 års proposition framhöll jag att denna fråga sammanhänger med vad som i allmänhet gäller om verkan av föreskrifter som den avlidne meddelat. Då det kunde råda någon tvekan om innebörden av gällande bestämmelser i sådana fall då den avlidnes föreskrifter gällt annat än disposition över egendom, infördes vid detta tillfälle ett stadgande i jordfästningslagen om giltigheten av testamentariskt förordnande rörande formen för jordfästning. Innebörden av detta stadgande synes dock vara svårtillgänglig; stadgandet har därför väckt kritik. Då frågan i de flesta fall torde ha endast teoretiskt intresse, torde stadgandet icke behöva bibehållas i lagen; ett utelämnande av stadgandet torde icke innebära någon ändring i fråga om giltigheten av ett testamentariskt förordnande, då sådant i undantagsfall upprättats.

I övrigt torde utredningsmannens förslag, att medlemskap i svenska kyrkan skall anses innebära en presumtion för att den avlidne också avsett att hans jordfästning skall äga rum i svenska kyrkans ordning, kunna godtagas. En dylik presumtion torde i det övervägande antalet fall leda till ett resultat som överensstämmer med vad den avlidne önskat. Uppenbarligen bör emell-

lertid, såsom utredningsmannen anför, presumptionen kunna brytas på grund av olika omständigheter. Presumptionsregeln skall alltså icke vinna tillämpning då den avlidne i skriftligt förordnande givit uttryck åt en önskan att jordfästning icke skall ske i svenska kyrkans ordning. Även på annat sätt kan han ha givit uttryck åt en önskan i detta hänseende, t. ex. genom medlemskap i frikyrkoförsamling eller genom anslutning till ideell förening, som verkar för konfessionslös begravning, eller genom något uttalande eller enbart genom sin av de anhöriga kända allmänna inställning till dylika frågor. Över huvud taget bör alltså presumptionen kunna brytas icke blott genom en skriftlig förklaring utan också genom en på annat sätt framkommen önskan hos den avlidne att icke bli jordfäst i svenska kyrkans ordning.

Beträffande minderåriga barn kan det, såsom utredningsmannen anför, icke gärna presumeras att barnet i livstiden hyst någon önskan med avseende å jordfästning. Under utredningsarbetet har inom de sakkunnigas krets även framhållits att det skulle kunna framstå som onödigt rigoröst om ett minderårigt barn, som var medlem av svenska kyrkan, alltid måste jordfästas i svenska kyrkans ordning. Detta synes sålunda uppenbarligen otillfredsställande, om barnets föräldrar är medlemmar av frikyrkligt trossamfund och själva önskar att barnet skall jordfästas i detta samfunds ordning. Jag ansluter mig därför till utredningsmannens förslag, att presumptionsregeln icke skall vara tillämplig då det gäller jordfästning av barn som avlidit före 15 års ålder. I detta fall synes bestämmanderätten böra tillkomma barnets vårdnadshavare. Mot vad utredningsmannen anført om sådana undantagsfall då barn som fyllt 15 men icke 18 år givit uttryck åt någon önskan i detta hänseende, torde i sak ej vara något att erinra. Det synes emellertid icke vara nödvändigt att, i fråga om skriftliga förordnanden, upprätthålla en skillnad mellan fall då den avlidne var över eller under 18 år. Det torde vara mycket sällsynt att någon i sådan ålder gör skriftligt förordnande om jordfästning. Om detta i något fall skulle ha skett, bör förordnandet respekteras.

Ansvar för att den avlidnes önskemål blir respekterade kommer alltså att vila på den avlidnes anhöriga eller närstående eller dem som eljest, då sådana ej finnes, ombesörjer begravningen. Att närmare bestämma denna krets av personer eller att meddela några regler för fall av oenighet mellan dem synes icke vara praktiskt möjligt. Om begravningen ombesörjes av myndighet eller annan å tjänstens vägnar, ingår ett iakttagande av framkomna önskemål i tjänsteåliggandet. Det kommer, såsom utredningsmannen framhållit, ytterst att bero på de efterlevandes etiska hållning såväl att ett befintligt skriftligt förordnande av den avlidne över huvud kommer till synes som att ett omdöme om hans annorledes uttryckta vilja är sakligt grundat.

I fråga om jordfästning i svenska kyrkans ordning då den avlidne icke tillhörde kyrkan bör såsom utredningsmannen anført presumptionen vara att sådan jordfästning icke skall

förrättas. Det kan dock föreligga situationer då det likväl är berättigat att tillmötesgå en begäran om sådan jordfästning.

Mot förslaget att införa en bestämmelse om jordfästning i nu avsedda fall har under remissbehandlingen invänts att den kan medföra risk för att jordfästning i svenska kyrkans ordning skulle komma att förrättas även i fall då så icke bör ske med hänsyn till respekten för den avlidnes önskemål. Vad sålunda påpekats är emellertid endast en sida av det mera omfattande problemet, i vad mån det över huvud taget är praktiskt möjligt att genom lagbestämmelser garantera att den avlidnes vilja blir tillgodosedd. Det kommer även i dessa fall att bero på de efterlevandes etiska hållning, att icke den som t. ex. tagit avstånd från svenska kyrkan genom ett utträde likväl utan grund påstås ha önskat kyrklig jordfästning. De kyrkorättsliga bestämmelserna i ämnet bör, som utredningsmannen med instämmande av de sakkunniga förordat, ha det innehållet att prästen skall kunna tillmötesgå en begäran om jordfästning i svenska kyrkans ordning, om det finnes skäl till detta, men att å andra sidan någon ovillkorlig förpliktelse att förrätta sådan jordfästning icke skall föreligga.

Frågan om kyrkorummets skall få upplåtas för jordfästning i annan ordning än svenska kyrkans har senast behandlats i samband med tillkomsten av 1951 års religionsfrihetslag. Den avfattning av bestämmelsen i ämnet som man då beslöt sig för innebar icke någon saklig ändring av vad som hade gällt tidigare, nämligen att det skall ankomma på pastor att avgöra om kyrka skall få upplåtas för sådan jordfästning och att tillåtelse får lämnas, om det finnes särskilda skäl. I samband därmed gjordes vissa uttalanden (prop. 1951: 100 s. 105, riksdagens särskilda utskott 1951: 1 s. 79, kyrkolagsutskottet 1951: 20 s. 24), av vilka i huvudsak framgår att vad som skulle betraktas som särskilda skäl icke kunde närmare angivas utan finge bli beroende på praxis; riksdagen framhöll dock att exempelvis olämpliga väderleksförhållanden borde kunna godtagas såsom särskilt skäl och att stadgandet borde tillämpas i en generös anda, under det att kyrkomötet betonade vikten av att praxis inte ändrades och att återhållsamhet i synnerlig grad vore påkallad.

Utredningsmannens förslag innehåller en ändrad utformning av den gällande lagtexten som syftar till att i möjligaste mån angiva under vilka särskilda omständigheter kyrka får upplåtas. Bland de sakkunniga, med vilka utredningsmannen samrått, har det rätt enighet om att kyrka får upplåtas vare sig det är fråga om annan kristlig jordfästning (frikyrklig jordfästning) eller det avses en borgerlig jordfästning i egentlig mening, därest jordfästningens förläggande till annan plats på grund av särskilda omständigheter skulle vålla avsevärda olägenheter. Såsom exempel på dylika omständigheter anger utredningsmannen att jordfästningen på grund av otjänliga väderleksförhållanden icke lämpligen kan förrättas på begravningsplatsen samt det fall att annan lämplig, närbelägen lokal, stor nog att rymma den menighet som kan beräknas komma att närvara, icke finnes att tillgå. Utredningsmannen anför att även andra fall kan tänkas då kyrka bör upplåtas.

De sakkunniga som biträtt vid utredningen har emellertid icke varit eniga om behovet av att bestämmelsen omarbetades. Förslaget härtill ansluter sig till ett önskemål från frikyrkliga och konfessionslösa representanter, medan de sakkunniga som företrädde svenska kyrkan ansåg att gällande bestämmelse möjliggjorde upplåtelse av kyrka i den utsträckning varom de sakkunniga enats. Även under remissbehandlingen har starkt delade meningar framträtt.

Det föreligger alltså icke någon enighet om den föreslagna bestämmelsen. De som förordat densamma tycks ha uppfattat den som mera generös än den nuvarande, allmänt hållna lagregeln, men att så är fallet synes icke otvetydigt framgå av den föreslagna lagtexten. Dessutom är det över huvud taget mycket vanskligt att genom en exemplifiering i lagen närmare ange, i vilka fall kyrka bör få upplåtas. Under dessa förhållanden synes det lämpligare att bibehålla den nuvarande, allmänt hållna formuleringen. Den närmare innebörden av lagregeln blir då beroende på den praxis som får utbilda sig på grundval av motivuttalandena vid frågans behandling. Liksom tidigare anförts av riksdagen vill jag framhålla att tillämpningen bör ske i en generös anda. Det är enligt min mening otillbörligt och stötande att stridigheter förekommer i sådana frågor. Om de efterlevande av särskilda skäl önskar fira den dödes minne på ett värdigt och allvarligt sätt vid en högtid i kyrkan, bör detta i allmänhet tillåtas dem, även om de icke önskar följa den kyrkliga jordfästningsritualen. Det synes mig som om det också ur svenska kyrkans synpunkt skulle vara av värde att kunna bistå sörjande som behöver rum för en begravningsakt, även om den icke sker enligt kyrkans ordning. Å andra sidan bör naturligtvis inte en förrättning som är stötande för församlingen få förekomma i kyrka.

Utredningsmannen har föreslagit att ärenden om upplåtande av kyrka skulle kunna underställas biskopens prövning. Beslut i sådana ärenden torde redan nu kunna överklagas enligt de regler som gäller för administrativa besvär i allmänhet. Såsom brådskande torde sådana besvär få handläggas av biskopen enligt 15 § lagen om domkapitel. Då alltså möjlighet redan föreligger att få till stånd en överprövning av beslutet samt, enligt vad jag inhämtat, frågan om beslutanderätten vid upplåtelse av kyrka är under utredning inom församlingsstyrelsekommittén anser jag att spörsmålet om underställning av dylika beslut icke bör upplagas i detta sammanhang.

Frågan om förfarandet med avlidens aska efter eldhegängelse föranledde en motion vid 1953 års riksdag, vari begärdes en utredning om sådan ändring i jordfästningslagen att efter eldbegängelse de efterlevande må kunna tillåtas att efter Konungens prövning i enlighet med den avlidnes önskan i värdig form utströ hans aska å jord eller i vatten. Första lagutskottet anförde att det i motionen angivna önskemålet visserligen torde omfattas endast av ett fåtal men att utskottet likväl ansåg att spörsmålet förtjänade att utredas.

Utredningsmannen, som har behandlat frågan, har emellertid ansett att

något behov av en reform i antydd riktning icke föreligger i vårt land, och han har därför icke avgivit något förslag därtill.

Det regelmässigt tillämpade förfarandet efter eldbegängelse är att askan, innesluten i urna, nedsättes i grav eller uppställs i kolumbarium. Det har emellertid framträtt vissa önskemål om ett annat förfarande. Närmast tänker man sig ett förfarande innebärande att askan sprides. Därmed skulle vinnas att askan snabbt förenas med jord eller vatten och att särskild namngiven gravplats är obehövlig.

Enligt gällande bestämmelser skall senast ett år efter eldbegängelse askan nedsättas å kyrkogård eller annan begravningsplats antingen i grav eller ock ovan jord i tillsluten urna, som är insatt i överbyggt och stängt förvaringsrum eller fast förenad med underlaget (13 § första stycket eldbegängelsekungörelsen). Aska som nedsättes i jord behöver således icke vara förvarad i tillsluten urna; sådan är obligatorisk endast i fall där askan nedsättes ovan jord i kolumbarium eller på särskilt anordnad förvaringsplats.

Enligt min mening är nu gällande bestämmelser rörande förfarandet med aska efter avliden alltför restriktiva. Det finnes från det allmännas synpunkt icke någon anledning att icke även andra önskemål kan få tillgodoses än de nu brukliga sätten att gå tillväga efter eldbegängelsen. En förutsättning bör dock vara att det härvid tillgår på ett värdigt och pietetsfullt sätt. Det torde därför som allmän regel icke vara lämpligt att eftergiva kravet på att askan skall nedsättas eller förvaras på begravningsplats, vare sig en allmän eller enskild sådan. Om man nämligen tillät efterlevande att bevara aska på annan plats, skulle all kontroll saknas att detta icke skedde på ett stötande eller mot den avlidne pietetslöst sätt. Då det gäller att tillgodose ett önskemål att få utströ aska i naturen, bör ett sådan förfaringsätt vara tillåtet inom begravningsplats, i den mån denna är lämpligt ordnad härför. Möjlighet bör också kunna finnas att utströ aska på annan plats än begravningsplats, t. ex. i öppna havet. Det är dock icke lämpligt att mera generellt medgiva ett sådant tillvägagångssätt, utan detta bör få förekomma endast under förutsättning att det föreligger betryggande garantier för att därvid kommer att förfaras på ett sätt som icke är stötande eller pietetslöst. Det bör därför i sådana fall krävas särskild dispens, som lämpligen bör få meddelas av länsstyrelse.

Bestämmelser rörande förfarandet med aska efter eldbegängelse enligt de riktlinjer som nu angivits synes lämpligen kunna meddelas av Kungl. Maj:t och införas i eldbegängelsekungörelsen. I lagen torde endast erfordras ett stadgande enligt vilket Kungl. Maj:t — såsom undantag från den eljest gällande principen att avliden skall gravsättas på begravningsplats — äger meddela bestämmelser om förfarandet med aska efter den som undergått eldbegängelse.»

Lagrådet och propositionen

Beträffande förslaget om tillgodoseende av önskemål om viss begravningsform yttrade *lagrådet*:

»Gällande lag angående jordfästning innehåller under 2 §, att om avliden, som tillhörde svenska kyrkan, efter fyllda aderton år på sätt om testamente är stadgat förordnat att han skall jordfästas i svenska kyrkans ordning eller att sådan jordfästning icke skall förrättas, skall det lända till efterrättelse. I remissprotokollet uttalas, att utelämnande av stadgandet icke torde innebära någon ändring i fråga om giltigheten av ett testamentariskt förordnande, då sådant i undantagsfall upprättats. Med anledning härav må erinras, att det åtminstone sker den ändringen att den särskilda åldersgränsen borttagits. Lagrådet håller i övrigt före, att 1 § i förslaget lämpligen bör nämna testamentsformen. Vidare synes det där använda uttryckssättet i fråga om åliggandet att iakttaga den dödes önskemål böra skärpas något. Paragrafen kan i så fall innehålla, såsom första punkt, att vid jordfästning och gravsättning anhörig, närstående eller annan som ombesörjer begravningen skall såvitt möjligt iakttaga den dödes önskemål, vare sig han förordnat därom i testamente eller på annat sätt, skriftligen eller muntligen, givit sin önskan till känna, samt såsom andra punkt, att om den döde var ansluten till visst trossamfund, det skall beaktas.»

I anledning av detta lagrådets yttrande anförde *departementschefen* vid propositionens avlåtande till riksdagen:

»Lagrådet har i sitt yttrande anfört att utelämnande av stadgandet i gällande lag rörande testamentariskt förordnande medför den ändringen att den särskilda åldersgränsen, 18 år, för upprättande av sådant förordnande borttagits. Med anledning av detta påpekande vill jag framhålla att härav knappast torde följa någon saklig ändring. Testamentslagens bestämmelser om testationsåldern är icke direkt tillämpliga på testamentariskt förordnande rörande jordfästning eller gravsättning; härom torde därför gälla vad som kan anses ligga i sakens natur. En viss ledning torde kunna hämtas av det förhållandet att religionsfrihetslagen uppställer 18-årsåldern såsom religiös myndighetsålder.

Lagrådet har vidare förordat att det i 1 § använda uttryckssättet i fråga om åliggandet att iakttaga den dödes önskemål skärpes något samt i samband därmed föreslagit en ändrad formulering. Av denna följer emellertid att stadgandet får ett mera begränsat innehåll. Sålunda skulle en förpliktelse att iakttaga den avlidnes önskemål föreligga endast då den avlidne givit sin önskan till känna skriftligen eller muntligen. Enligt min mening bör stadgandet ge uttryck åt en allmän grundsats att den avlidnes önskan skall beaktas och detta bör ske oavsett om han givit ett mera bestämt uttryck åt denna önskan eller om den endast kan anses framgå av andra omständigheter, såsom hans anslutning till frikyrkoförsamling eller ideell förening. Då detta principiella innehåll i stadgandet tydligare framträder i det remitterade förslaget torde detta böra bibehållas.»

Specialmotivering till lagförslaget

Beträffande specialmotiveringen till lagförslaget tillåter sig utskottet hänvisa till propositionen.

Motionerna

I *motionerna I: 515 och II: 658* anföres ett uttalande vid 1951 års kyrkomöte angående vad som skall anses vara »särskilda skäl» vid upplåtande av kyrka för jordfästning i annan ordning än svenska kyrkans. Enligt det citerade uttalandet vore den för kyrkan avgörande synpunkten, att kyrkorummet vore ett för dess kulthandlingar invigt rum. Med hänsyn härtill vore återhållsamhet i synnerligen hög grad påkallad, så att det näppeligen borde ifrågakomma, att kyrka upplättes för begravningsakt med icke-kristen karaktär. I motionen föreslås, att riksdagen måtte ansluta sig till den ståndpunkt som sålunda kommit till uttryck i det anförda uttalandet.

Samma spörsmål beröres i *motionen II: 659*, ehuru där ges uttryck åt en motsatt uppfattning. Enligt denna motion synes det vara nog skäl för kyrkas upplåtande till jordfästning, att en människa är död. Då en avlidne enligt 4 § i förslaget har rätt till gravsättning å allmän gravplats oavsett samfundstillhörighet, finner motionären det mest konsekvent härmed, att den avlidne också bör ha rätt till kyrkorummet oavsett jordfästningsceremoniernas utformning. Då detta enligt motionären bör komma till uttryck i en otvetydig lagparagraf, föreslås i motionen att 10 § i förslaget till jordfästningslag skall erhålla följande formulering: »För jordfästning i annan ordning än svenska kyrkans skall kyrkorum som invigts för svenska kyrkans gudstjänst upplåtas, om den avlidne uttalat önskan därom eller om den avlidnes anhöriga begära det.»

Frågan om möjlighet att utsprida avlidens aska upptages i *motionerna I: 524 och II: 668*. I motionerna framhålls, att detta begravningsskick är oförenligt med kristen uppfattning och främmande för svensk tradition. Därtill bemötes påståendet i propositionen, att aska snabbt förenas med jord eller vatten och göres gällande, att bevarade brända benpartiklar från forngravar medgäve ett bestämmande av den dödes ålder och kön ännu efter mer än 2 000 år. I motionerna hemställes därför, »att riksdagen vid antagandet av Kungl. Maj:ts förslag till lag om jordfästning m. m. måtte utsluta 2 §, andra punkten: 'Efter eldbegängelse må — — — på sätt Konungen bestämmer'».

Utskottet

Det i förevarande proposition framlagda förslaget till ny jordfästningslag bygger på den för nutida uppfattning självfallna grundsatsen, att avgörande för hur begravning sker skall vara den avlidnes vilja. Den allmänna prin-

cipen härom fastslås i lagens 1 §. Om någon särskild önskan från den avlidnes sida ej kan utrönas, gäller enligt 7 § att avliden medlem i svenska kyrkan skall jordfästas i svenska kyrkans ordning. Även den som icke varit medlem i svenska kyrkan må enligt 8 § i vissa fall jordfästas i svenska kyrkans ordning. Att märka är emellertid att sistnämnda stadgande icke förpliktar svenska kyrkan att tillmötesgå en framställning om kyrklig jordfästning av en icke-medlem utan endast ger laglig möjlighet för kyrkan att kunna visa sådant tillmötesgående.

Såsom redan av de antydda huvudpunkterna i lagförslaget framgår inrymmes i detta såväl allmänt gällande regler om begravning som de stadganden härom vilka gäller svenska kyrkan och vilka alltså bör få kyrkolags natur. Förslagets dubbla innebörd har på ett lagtekniskt förtjänstfullt sätt kommit till uttryck genom bestämmelsernas uppdelning på två skilda avsnitt. De särskilda stadgandenas natur av kyrkolag eller ej markeras härigenom på ett enkelt och tydligt sätt samtidigt som hela materialet sammanhålls i en och samma lag.

Av de speciella frågor i samband med begravning som föreslås reglerade genom det framlagda lagförslaget har utskottet ägnat särskild uppmärksamhet åt möjligheterna att ta i anspråk kyrkorum som invigts för svenska kyrkans gudstjänst vid jordfästning i annan ordning än svenska kyrkans. På denna punkt har motionsvis framförts yrkanden i motsatta riktningar. I motionerna I: 515 och II: 658 föreslås, att riksdagen skall ansluta sig till en vid 1951 års kyrkomöte uttalad uppfattning, att återhållsamhet är i synnerligen hög grad påkallad vid sådana upplåtelser och att det näppeligen bör ifrågakomma att kyrka upplåtes för begravningsakt med icke-kristen karaktär. Enligt motionen II: 659 bör däremot kyrkorum som invigts för svenska kyrkans gudstjänst alltid stå till förfogande vid jordfästning, oavsett dennas konfessionella eller konfessionslösa karaktär. Utskottet kan för sin del i denna fråga ansluta sig till departementschefens allmänna uttalande, att tillämpningen av bestämmelserna om upplåtande av kyrka bör ske i en generös anda och att kyrka i allmänhet bör upplåtas för efterlevande, som av särskilda skäl önskar fira den dödes minne på ett värdigt och allvarligt sätt vid en högtid i kyrkan, även om de ej därvid önskar följa den kyrkliga jordfästningsritualen. Det är emellertid enligt utskottets mening självfallet, att om en sådan jordfästningsakt äger rum i kyrka, intet får förekomma som skulle strida mot förrättningsrummets helgd och därigenom för församlingen te sig stötande.

Redan från de antydda allmänt formulerade utgångspunkterna synes följa, att utskottet icke kan ansluta sig till något av de framförda motionsförslagen. Den uppfattning som uppbär motionerna I: 515 och II: 658 låter sig sålunda ej förena med den generositet från kyrkans sida som utskottet finner önskvärd. Å andra sidan skulle ett bifall till motionen II: 659 medföra, att det ej skulle ges möjlighet att från kyrkorummet utestänga sådana jordfästningar, vid vilka kan befaras förekomma något stötande. Om på så sätt jordfästningslagen å ena sidan skall giva anvisning om att kyrkorna skall

generöst kunna öppnas även vid jordfästning i annan ordning än svenska kyrkans och å andra sidan skall bereda möjlighet att förhindra förekomsten av förrättningar, som kan såra den kristet religiösa känslan, lär ej kunna undvikas att, såsom förutsattes i propositionen, tillträdet till kyrkan göres beroende av prövning i de särskilda fallen. De normer, efter vilka denna prövning skall ske, kan naturligtvis utformas på olika sätt. I propositionen föreslås bibehållande av gällande jordfästningslags allmänna bestämmelse, att kyrka må kunna upplåtas, om särskilda skäl därtill äro, medan i den av utredningsmannen föreslagna lagtexten genom exemplifiering närmare angivits, vilka särskilda omständigheter som borde ge möjlighet att för jordfästning i annan ordning än svenska kyrkans taga kyrkorummet i anspråk. Då de skiftande förhållanden, som bör föranleda att kyrka ställes till förfogande endast ofullständigt kan komma till uttryck vid en exemplifiering, synes en allmän formulering i likhet med den av departementschefen förordade vara att föredraga. Att kravet på särskilda skäl bibehålles kan ej föranleda erinran. Härigenom anknytes till nuvarande praxis, som i allmänhet torde vara generös. Den språkliga utformningen av lagrummet skulle dock enligt utskottets mening förbättras, om uttryckssättet att vid särskilda skäl kyrka »må kunna upplåtas» ändrades till att kyrka under samma förutsättning »må upplåtas». Utskottet finner sig därför böra föreslå att lagtexten ändras i enlighet härmed.

En annan i propositionen uppmärksammas fråga gäller förfarandet efter eldbergängelse med avlidens aska. Den härom föreslagna lagregeln, att efter eldbergängelse må med askan förfaras på sätt Konungen bestämmer, skall enligt departementschefen genom administrativ författning ges det innehållet, att även utspridande i naturen av avlidens aska tillåtes. Sådant utspridande skall kräva särskild dispens och bör enligt departementschefen få äga rum såväl inom begravningsplats som på annat ställe. Departementschefens ställningstagande till detta nya begravningskick har väckt gensaga i motionerna I: 524 och II: 668. Mot den föreslagna reformen anföres i dessa, att utspridande av avlidens aska är oförenligt med kristen uppfattning och främmande för svensk tradition. Denna motionärernas motivering synes emellertid föga bärande. Den omständigheten att begravningskicket må synas motionärerna oförenligt med kristen uppfattning får sålunda ej, utifrån den i religionsfrihetslagen fastlagda grundsatsen om allas trosfrihet, utgöra hinder mot att det nya institutet inlemmas i svensk lagstiftning. Att utspridande av avlidens aska hittills ej praktiserats kan ej heller vara avgörande skäl mot en reform. Det är självfallet, att ett av ålder förbjudet förfaringssätt måste vara »främmande för svensk tradition», men lagstiftaren lär lika litet på detta område som på andra håll kunna godta, att gällande ordning skall anses vara en gång för alla given och ej tillåta ändringar. Enligt utskottets mening föreligger fullt tillräckliga skäl för en reform, då enligt vad remissbehandlingen givit vid handen det nya begravningskicket synes företrädas av åtskilliga medborgare och då det svårligen låter sig påvisa några samhälleliga hänsyn som talar emot detsamma. Erinras må även

att det diskuterade förfaringssättet vunnit stor utbredning i andra kulturländer. Enligt uppgift lär sålunda i England de kremerades aska utspridas i 90 fall av 100. Såsom i propositionen framhålles bör emellertid skapas garantier för att det nya förfarandet ej kommer att tillämpas på ett stötande eller eljest pietetslöst sätt. Säkerhet härvidlag erbjudes i det avsedda dispensförfarandet. Utskottet förutsätter vidare, att då utspridande av aska kommer till användning som begravningsform, askan är tillräckligt fördelad, för att utspridande lämpligen skall kunna ske.

Utskottet har vid sin granskning i övrigt ej funnit anledning till erinran mot Kungl. Maj:ts förslag och får alltså hemställa,

A) att riksdagen — med avslag å motionerna I: 524 och II: 668 samt II: 659 ävensom med förklaring att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom propositionen framlagda lagförslaget — måtte för sin del antaga nämnda förslag med den ändringen, att 10 § erhåller följande lydelse:

(Kungl. Maj:ts förslag:)

10 §.

(Utskottets förslag:)

10 §.

För jordfästning i annan ordning än svenska kyrkans må kyrkorum som invigts för svenska kyrkans gudstjänst kunna upplåtas, om särskilda skäl därtill äro.

För jordfästning i annan ordning än svenska kyrkans må kyrkorum som invigts för svenska kyrkans gudstjänst upplåtas, om särskilda skäl därtill äro.

B) att motionerna I: 515 och II: 658 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 9 maj 1957

På första lagutskottets vägnar:

OLOV RYLANDER

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Branting, Lindblom, Per Olofsson, fru Sjöström-Bengtsson, herrar Domö, Ollén och Theodor Johansson; samt

från andra kammaren: herrar Rylander, Hedqvist, Gustafsson i Borås, fru Boman, herrar Onsjö, Ekström, Lundkvist och fru Lidman-Frostenson.

Reservation

av fru *Boman* och fru *Lidman-Frostenson*, vilka ansett, att utskottets yttrande och hemställan bort ha följande lydelse:

Det i — — — (lika med utskottet) — — — sådant tillmötesgående.

Såsom redan — — — (lika med utskottet) — — — samma lag.

Av de — — — (lika med utskottet) — — — sig stötande.

Redan från — — — (lika med utskottet) — — — enlighet härmed.

En annan — — — (lika med utskottet) — — — svensk tradition. Vad motionärerna sålunda anfört synes utskottet böra beaktas. Det uppgående i allt, som det nya begravningskirkets symbolspråk antyder, står i bestämd motsats till den kristna uppståndelsetron. Även för människor, som står främmande för kristendomen, framstår i allmänhet de anhörigas gravar såsom platser, helgade åt de bortgångnas minne. Den känsla av sammanhang med tidigare släktled, som sålunda får ett konkret uttryck i en gravplats och i vården om denna, bör tillvaratas och bevaras. Det synes därför vara av värde att vidmakthålla de hävdvunna svenska begravningstraditioner, som knyter oss samman med gångna släktled och som gjort sockenkyrkan med kringliggande kyrkogård till ett så typiskt inslag i svensk bygdemiljö. Kraven på att avlidens aska skall kunna få utspridas lär ej heller svara mot ett allmänt känt behov utan torde vara dikterade av tillfälliga modeströmningar, som ej bör tillåtas inverka på lagstiftningen. Ett uttryck härför är även att de sakkunniga, med vilka utredningsmannen haft att samråda och vilka representerat såväl olika religiösa riktningar som konfessionslösa, icke velat tillråda bestämmelser i ämnet. Åtskilliga remissinstanser har även instämt härmed. På grund av vad så anförts finner sig utskottet ej böra godta, att utspridande av avlidens aska tillåtes. Stadgan- det i lagförslaget 2 § om att efter eldbegängelse må med askan förfaras på sätt Konungen bestämmer synes därför böra utgå.

Utskottet har vid sin granskning i övrigt ej funnit anledning till erinran mot Kungl. Maj:ts förslag och får alltså hemställa,

A) att riksdagen — med avslag å motionen II: 659 samt med bifall till motionerna I: 524 och II: 668 ävensom med förklaring att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom propositionen framlagda lagförslaget — måtte för sin del antaga nämnda förslag med de ändringarna att 2 och 10 §§ erhåller följande lydelse:

(Kungl. Maj:ts förslag:)

2 §.

Avliden må gravsättas endast på kyrkogård eller annan allmän begravningsplats, som blivit för sådant ändamål behörigen anordnad och in-

(Utskottets förslag:)

2 §.

Avliden må gravsättas endast på kyrkogård eller annan allmän begravningsplats, som blivit för sådant ändamål behörigen anordnad och in-

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

vigd, eller på enskild begravnings-
plats. *Efter eldbegängelse må dock
med askan förfaras på sätt Konungen
bestämmer.*

vigd, eller på enskild begravnings-
plats.

10 §.

För jordfästning i annan ordning
än svenska kyrkans må kyrkorum
som invigts för svenska kyrkans
gudstjänst *kunna* upplåtas, om sär-
skilda skäl därtill äro.

10 §.

För jordfästning i annan ordning
än svenska kyrkans må kyrkorum
som invigts för svenska kyrkans
gudstjänst upplåtas, om särskilda
skäl därtill äro.

B) att motionerna I: 515 och II: 658 icke måtte till någon
riksdagens åtgärd föranleda.
